

במערכות היצירה

כצל הנערות זרבות...

לסלח אתה בשום פנים, סופר כך דורנו שאינו רואה את הסוציאליזם של אומתנו השדודה, שאינו רואה את הסילוף הנפשע שסילפו רישמי השומות את צלם אלוהים שבנו — אינו סופר רואה, ראונו אינה ראוה ואמיתו טעונה בדיקה. אמנם, אומד דים לו כי אמו של פרוסט יחזירה דיתה (היא הנתנת!) אומדים לו כי הוב תורתו שאנסה מברגסון ופרויד היחידים. וכן אומדים לו כי שורת הרומנים של פרוסט מסת יומת בעמידה מפורשת לצרו של דרייפוס. אבל ספר זה, סרך זה "כצל הנערות הזרות" רעל אנטי שמי תוסס בין שורותיו, ועל כן טעמו נפנס וראיתו השודה.

בספרו הקטן של ענגון "שכר עת אמונים" (הוצאת שוקן תש"ג) אין אותה ידיעה רחכה, אין אותה הפלטה כבידה לעולמות רחוקים מן הנמלים של אנטי הנפש הזעירים, אבל יש משהו מן הוזהר הצנוע של האנדה היהודית, משהו מן החילוף של קדושת החיים, קדושת הוודעת אמנם גם היא, כי אין לשקול "מתן שכרן של מצוות" וכי אין להתעלם מן הערך המיוחד שבכל מראה מסרי את החיים, כי כל שבע הגערות השובות בכוסבי לכת וכל אחת ואחת מהן יש לה סגולת יקר משלה. ואולם נשמת האדם מושגעת ועומדת בכל זאת בזיפתה אל האת. ואחת זו אינה כמו אצל פרוסט אהת שרירותית, העתיע היצר החולף, אחת שהוא שניה לאינו רא שונה וקודמת לאינו שלישית שתבוא אחריה, אלא הרי היא מקודשת לו משחר הילדות, מקובעת בנפשו בנתיב די נור, "אותה יבור לו האדם", אחריה הוא ננחה כמעט בעיני נים עצומות, אוחח יבקש בהבלי האחבה אל כולן וכיסורי היללות שאין להם הכרע. ועל ראשה הוא עונד לבסוף, בין יום וליילה, את זר הכלולות, כשהוא כמעט אינו מסריל בינה ובין האחרות, אלא "מנלו חוי" ויד הדשנתה תנהלחו במחירתו.

ש. שגום

קראתי בעת וכעונה אחת את ספרו של מארסל פרוסט הצרפתי "כצל הנערות הזרות" ואת ספרו של ענגון שלנו "שבועת אמונים", העוסקים שניהם במישורים או עקיפין בנושא של "התנעה בדרכי החיים", של האדם שאינו מוצא את דיו והגליו בשפע המראות והדרכים של תבל זו, שאינו יודע לבחור את הנעוה האחת בין שבע הנערות נכמהיצתו. ומצאתי ענין רב בקוי גריסוי והשינוי שבין שני המספרים סללו. אצל מארסל פרוסט הפליר חתני היריעה הרחבה בחברים שבקטריות. אין נקלה ואין נסכר בעיניו גכבי אמנות הסיפור, וגוהג הוא לספר לנו תגלות אפיותה של עונת קצפת סמולאה באותה אריותה צפית אכאות דימויים והשוואות משטחי גלם. ומלואו, סרך אשר יספר לנו הוסידיים על מלחמת טרויה הארוכה. אף על פי שאין להשתחרר לפעמים מאבק שיעמי למקרא אפור עיה כזאת של הזמנות האינפניסירי סימליים שבהיו יופיזים, הרי נוטים לתרכין ראש בפני היכולת המדעומה של הראיה, ראות כל פרט ופרט, כל תג ותג, כל גון וכדגון. מספרינו העברים, וביחוד בני דורנו זה לימד דונו אמנם הרסה לכנות את הדברים בשמם, לראות פרטים ופרטי פרטים. (מענינים, למשל, צעדיו של א. א. ג. ב. כיוון זה ב"תלל הדיק"), ואוד גם עדיין מארסל פרוסט עלול להור סיף לנו לקח מרובה. פרצוף אדם, בית סגורים, מלבוש אישה, מראה גוף, כמח הליפות להם, כמה גונים, מצבים, יסודות וחלקים מחלקים שונים. האודעים אנו שם להם, מבלעדי שמות העצם הכוללים, שנהפכו בכך למושגים מופשטים הסרי משמעות פרטית? מארסל פרוסט יודע לפרוא כל חבר וכל שלחיו של חבר בשמו המיוחד לו, ועל כן הוא מרהק אומדו אליו. ואולם הוא גם דיתה: הזכרתי כבר את אבק השיעמום המתלהה לקריאת אנדיסיה כזאת של פירורי ושיעם הממלאים מאות עמודים של תיאור ודימויים, לקוחים מכל שטחי החיים מהאמנות וההיסטוריה האנושית. אל כך תחוסף ההרעשה הלא מוזהר, כי מספר זה, כשוחו ערך מופלג לקטנות ולזמנות שבהיים (מעשה הראוי לשבח!), ממעט ומקד טין עם זאת דמותן של הנדולות והנשטבות שבהם (מה שאינה כלל תמצאה הסרתית מבעשהו הראשון). תיאור החתרים של הפיג'אמה אשר אהת הנערות תלכש בקיסוניה עליל לתפוש אצלו אותה מקום ואותה השיבות של נדודי העמים, של מלחמת שלוש השנה, של פסל "היד" לסיסל אנג'לו. ומן הראוי להדגיש. אין זה נעשה רק על ידי גיבור הסרי פוד המאודה, אשר האחבה תסנו בסגוריים ותגרום למשטטוש הערכים בעיניו. וזהו השקפה מדעת של הסרי ספר, המודחה תמיד עם גכמור. הסרי ספר עצמו נמצא "כצל הנערות הרבות", ואינו יודע הכרעה ביניהן, ואינו חפץ להכריע, כי על כן דום משפל, טוב זרע, אוד החושך — אי גם אלא סממנים של הויפי האדיש... לאחר קריאת ספר בזה אנו מבינים, משום מה לא ידעו ספרנימי צרפת שבהורנו להכריע מה חשוב יותר, והחנה על קו מאזיני או נשה של רקנתית אשר לה "הגב היפה ביותר בתבל", העמידה בשער מול פני הודסיהנלם הנאצי או כונוי חן כלפי קאטמנציות תרכותיות דקות מן הדקות ביהסיהם לאנלית. אם גוסיף עוד כי בספר הזה של פרוסט נורה גם ריה כלשהו של אנטישמיות (אנטישמיות של דמיות ולא של העיונות, וזו עוד נרעעה מו), גבין עוד יותר את רגש הדיחוק המצטרף להנאת קריאתנו ביצירת הסופר הזה, המופלא לכאורה. אם אנו נאלצים סבר לקבל את האנטישמיות כתוספת לואי טמאה לכמה יצירות מופת של סופרי עולם שקרמו לדורנו, הרי לסופר בן דורנו אין אנו יכולים